

Article history:

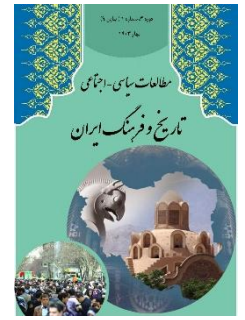
Received 18 April 2026

Revised 16 June 2026

Accepted 25 June 2026

Initial Publication 26 June 2026

Final Publication 22 December 2026

The Role of Cognitive Warfare in Modern Military Strategies in Iran: From Battlefield Combat to the Battle of Narratives

Atena. Hassani Khajehpasha^{1*}

¹ Department of Business Administration, BuZ.C., Islamic Azad University, Buin-Zahra, Iran

* Corresponding author email address: atenahassanikhajehpasha@gmail.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Hassani Khajehpasha, A. (2026). The Role of Cognitive Warfare in Modern Military Strategies in Iran: From Battlefield Combat to the Battle of Narratives. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 5(4), 1-15.

© 2026 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

This study aimed to examine the role of cognitive warfare in the modern military strategies of the Islamic Republic of Iran and to investigate the transition from battlefield combat to the battle of narratives. The study was conducted using a qualitative approach and the thematic analysis method. Professors of defense and strategic studies, cognitive warfare analysts in security think tanks, and specialists in political communication and social psychology were considered the statistical population and research experts. The sampling method was snowball sampling, and the researcher reached theoretical saturation through semi-structured interviews with 16 experts. Following open, axial, and selective coding, the findings indicated that Iran's defense doctrine has undergone a paradigmatic transformation and is shaped by six main themes: "transformation of doctrine and the nature of the battlefield," "counterstrategies and social resilience," "the ecosystem of actors and content production," "institutional governance and command integration," "emerging threats and emergent technologies," and "capacity assessment and indigenization of knowledge." This means that national security is no longer merely physical; rather, it is grounded in the management of meaning, intelligent monitoring of public opinion, the use of digital elites, and confrontation with artificial intelligence threats. In addition, challenges such as interinstitutional lack of coordination, the shortage of indigenous models, and weaknesses in the quantitative measurement of effectiveness were identified as implementation barriers. The final conclusion indicates that success in the battle of narratives requires the establishment of unified cognitive command headquarters, the enhancement of citizens' media literacy, and a transition from qualitative judgments to data-driven and quantitative evaluations in order to strengthen national resilience against hybrid warfare.

Keywords: cognitive warfare, modern military strategy, battlefield combat, battle of narratives, media crisis management.

EXTENDED ABSTRACT

In the contemporary security environment, the nature of geopolitical and military confrontation has undergone a profound transformation, making the traditional boundaries between war and peace, military and civilian domains, and physical battlefields and social spaces increasingly indistinct. Within this new paradigm, cognitive warfare has emerged as one of the most advanced forms of hybrid warfare, in which the human mind is not merely treated as a target but is redefined as the principal battlefield of strategic competition (Claverie & Du Cluzel, 2022). Unlike classical psychological warfare, which was primarily concerned with direct persuasion, intimidation, propaganda, or deception, cognitive warfare operates at deeper cognitive, emotional, and behavioral levels by exploiting big data, artificial intelligence, algorithmic targeting, social media ecosystems, and the vulnerabilities of collective perception. Its ultimate objective is not only to influence public opinion temporarily, but also to engineer beliefs, reshape behavioral tendencies, weaken social cohesion, and undermine national will through the manipulation of meaning and perception (Melas-Fragkiskos, 2026). This transformation has challenged conventional defense doctrines that were historically built around hard power, territorial control, military deterrence, and physical superiority, because national security is increasingly exposed to threats that do not necessarily manifest through visible military aggression. In such a context, narratives become strategic assets and, at the same time, instruments of warfare; they shape legitimacy, define social trust, and determine how citizens interpret crisis, resistance, vulnerability, and national identity (Ayhan, 2026). Accordingly, the transition from battlefield combat to the battle of narratives represents not a rhetorical shift, but a paradigmatic change in the meaning of security, defense, and strategic victory.

This study was conducted to examine the role of cognitive warfare in the modern military strategies of the Islamic Republic of Iran and to analyze the transition from field-based military confrontation to narrative-based and meaning-centered conflict. The central problem addressed in the study was that although the global literature on cognitive warfare has expanded considerably, much of this literature has been developed within Western strategic, technological, and military contexts and therefore does not fully explain how cognitive warfare operates in countries with distinct cultural, religious, political, and media ecosystems. Iran, due to its geopolitical position in West Asia, its active regional role, its ideological-political structure, and its diverse social composition, has been increasingly exposed to hybrid and asymmetric pressure strategies, including organized rumor production, psychological sanctions, narrative distortion, media crisis engineering, and algorithmic manipulation of public perception (Farrokhi Afsharian, 2024). In this regard, cognitive warfare is not limited to the tactical use of misinformation or psychological pressure; rather, it functions as a strategic mechanism for weakening legitimacy, disrupting social cohesion, producing distrust toward governing institutions, and redirecting collective emotions in moments of crisis (Komasi & Abdoli, 2024). The study therefore sought to clarify how cognitive warfare is incorporated into modern Iranian defense thinking, how the notion of the battlefield has been expanded from physical geography to the cognitive and social domains, and what institutional, technological, cultural, and methodological requirements are necessary for developing an effective indigenous defense doctrine against emerging cognitive threats (Ghanbarian & Fakouri, 2024).

The research was designed as a qualitative and applied study with an exploratory orientation, using thematic analysis as the main method of data analysis. The statistical population and expert community consisted of professors of defense and strategic studies, analysts of cognitive warfare working in security-oriented think tanks, and specialists in political communication and social psychology. Snowball sampling

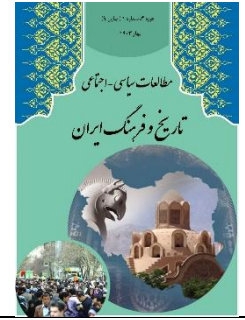
was used because of the specialized nature of the subject and the need to access experts with direct or indirect familiarity with cognitive warfare, strategic communication, national security, and defense policy. Data were collected through semi-structured interviews, and theoretical saturation was achieved after interviews with 16 experts. The interview data were transcribed, repeatedly reviewed, coded, categorized, and interpreted through a systematic process of qualitative analysis. In the first stage, the researcher became familiar with the data through transcription, repeated reading, and preliminary note-taking. In the second stage, meaningful units were extracted and labeled through open coding. In the third stage, related codes were grouped into broader conceptual clusters through axial coding. In the fourth stage, themes were reviewed, refined, merged, or removed where necessary in order to ensure coherence and consistency with the original data. Finally, through selective coding and thematic synthesis, 167 initial codes and concepts were refined into 38 final non-repetitive codes. This process resulted in the extraction of 12 subthemes and 6 major themes that collectively explain the role of cognitive warfare in Iran's modern military strategies. The analytical logic of the study was also consistent with emerging research that emphasizes the need to move beyond purely technological or psychological definitions of cognitive warfare and to treat it as an integrated domain involving cognition, command, media, culture, institutions, and advanced technologies (Dadashi Haji & Ghanbari, 2025; Mahjoub & Shakouri, 2022).

The findings revealed that Iran's modern defense doctrine is undergoing a paradigmatic transformation in which the battlefield is no longer understood merely as a physical or territorial space. The first major theme, "transformation of doctrine and the nature of the battlefield," indicated that psychological security, public trust, social cohesion, and institutional legitimacy have become new frontlines of national defense. In this context, the enemy's strategic objective shifts from destroying physical equipment to eroding national will, weakening belief systems, and destabilizing the symbolic foundations of political legitimacy. The second theme, "counterstrategies and social resilience," showed that Iranian defense responses to cognitive threats are structured around two main axes: active hope-building and intelligent monitoring of public opinion. This includes the production of indigenous hope-oriented narratives, rapid response to media crises, and the use of sentiment-analysis systems to detect destructive emotional waves before rumors become stabilized as perceived reality. The third theme, "the ecosystem of actors and content production," demonstrated that narrative production is no longer monopolized by official institutions. Digital natives, bloggers, gamers, influencers, and digital artists are increasingly understood as informal but strategic actors capable of producing counter-narratives in forms that are visually attractive, emotionally persuasive, and compatible with the communicative language of younger generations. These findings are consistent with research emphasizing that cognitive warfare operates through the manipulation of perception, emotion, and decision-making, especially when advanced technologies and networked communication environments are used to intensify social vulnerabilities (Marjanovic & Smiljanic, 2025; Masakowski & Sivertsen, 2023; Santos, 2025).

The fourth major theme, "institutional governance and command integration," revealed that one of the central challenges in implementing modern cognitive defense strategies is the lack of coordination among security, defense, cultural, media, and technological institutions. The findings indicated that fragmented and sectoral action reduces strategic effectiveness in confronting hybrid and cognitive threats, because cognitive warfare unfolds simultaneously across media, technology, public psychology, political communication, and national security. Therefore, the creation of a unified cognitive command structure was identified as a critical requirement for establishing a common operational language between military

commanders, communication experts, technology specialists, and cultural institutions. The fifth theme, “emerging threats and emergent technologies,” emphasized that artificial intelligence, generative media, deepfakes, algorithmic behavior prediction, and synthetic realities are transforming the scale and intensity of cognitive threats. These technologies enable hostile actors to produce highly persuasive false realities, manipulate emotional responses, and attack institutional trust at speed and scale. The sixth theme, “capacity assessment and indigenization of knowledge,” showed that despite valuable operational experience, there remains a serious gap in indigenous theoretical modeling and quantitative evaluation. Existing Western models do not fully correspond to Iran’s cultural, religious, and political context, while the absence of precise performance indicators makes many cognitive defense measures dependent on qualitative judgment rather than data-driven assessment. These results support previous studies emphasizing the need for integrated human, technological, narrative, and organizational models in cognitive defense, while also extending them by highlighting the importance of indigenous doctrine-building and institutional coordination in the Iranian context (Alizadeh Gorji & Seyedi, 2024; Farhadi et al., 2024; Kolivand et al., 2025; Mehranian et al., 2025).

The study concludes that cognitive warfare has become a central component of modern military strategy and that the future of national defense cannot be secured only through conventional military capabilities, territorial control, or hard-power deterrence. In the case of Iran, the transition from battlefield combat to the battle of narratives demonstrates that national security must increasingly be understood through the management of meaning, the protection of public trust, the strengthening of social resilience, and the intelligent monitoring of collective perception. The findings indicate that success in this domain requires the formation of unified cognitive command headquarters, the development of indigenous models of cognitive warfare, investment in domestic artificial intelligence platforms for public-opinion monitoring and counter-narrative production, and the systematic enhancement of citizens’ critical media literacy. The study also shows that informal digital actors, including youth, influencers, gamers, bloggers, and digital artists, should be viewed not as peripheral participants but as strategic contributors to national resilience in the narrative domain. Ultimately, the effectiveness of future defense strategies will depend on the ability to move from fragmented, reactive, and qualitative approaches toward integrated, proactive, and data-driven systems of cognitive defense capable of anticipating threats, shaping narratives, and strengthening national resilience against hybrid warfare.

نقش جنگ شناختی در استراتژی‌های نظامی نوین در ایران؛ از نبرد میدانی تا نبرد روایت‌ها

آتنا حسنی خواجه پاشا^{*1}

۱. گروه مدیریت بازرگانی، واحد بویین زهرا، دانشگاه آزاد اسلامی، بویین زهرا، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: atenahassanikhajehpasha@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی/اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

حسنی خواجه پاشا، آتنا. (۱۴۰۵). نقش جنگ شناختی در استراتژی‌های نظامی نوین در ایران؛ از نبرد میدانی تا نبرد روایت‌ها. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۵(۴)، ۱-۱۵.

این پژوهش با هدف واکاوی نقش جنگ شناختی در استراتژی‌های نظامی نوین جمهوری اسلامی ایران و بررسی گذار از نبرد میدانی به نبرد روایت‌ها انجام شده است. این مطالعه با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل تم انجام پذیرفت. اساتید علوم دفاعی و راهبردی، تحلیلگران جنگ شناختی در اندیشکده‌های امنیتی و نیز متخصصان ارتباطات سیاسی و روانشناسی اجتماعی به عنوان جامعه آماری و خبرگان پژوهش در نظر گرفته شدند. روش نمونه‌گیری به صورت گلوله برفی بوده و محقق طی مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۶ نفر از خبرگان به اشباع نظری دست یافته است. پس از کدگذاری باز، محوری و انتخابی، یافته‌های پژوهش نشان داد که دکترین دفاعی ایران دستخوش تحول پارادایمی شده و شش تم اصلی شامل «تحول دکترین و ماهیت میدان نبرد»، «راهبردهای مقابله‌ای و تاب‌آوری اجتماعی»، «اکوسیستم بازیگران و تولید محتوا»، «حاکمیت نهادی و یکپارچگی فرماندهی»، «تهدیدات نوین و فناوری‌های ظهوریافته» و «ظرفیت‌سنجی و بومی‌سازی دانش» را شکل می‌دهند، بدین معنا که امنیت ملی دیگر صرفاً فیزیکی نیست، بلکه برپایه مدیریت معنا، پایش هوشمند افکار عمومی، بهره‌گیری از نخبگان دیجیتال و مقابله با تهدیدات هوش مصنوعی استوار است. همچنین، چالش‌هایی نظیر عدم هماهنگی بین نهادی، کمبود مدل‌های بومی و ضعف در سنجش کمی اثرگذاری، به عنوان موانع اجرایی شناسایی شدند. نتیجه نهایی حاکی از آن است که موفقیت در نبرد روایت‌ها مستلزم ایجاد ستادهای فرماندهی واحد شناختی، ارتقای سواد رسانه‌ای شهروندان و گذار از قضاوت‌های کیفی به ارزیابی‌های داده‌محور و کمی برای تقویت تاب‌آوری ملی در برابر جنگ ترکیبی است.

کلیدواژه‌گان: جنگ شناختی، استراتژی نظامی نوین، نبرد میدانی، نبرد روایت‌ها، مدیریت بحران رسانه‌ای.

© ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

در عصر حاضر، ماهیت تقابل‌های ژئوپلیتیک و امنیتی دستخوش دگردیسی‌های بنیادینی شده که مرزهای سنتی میان جنگ و صلح و همچنین میان میدان نبرد فیزیکی و فضای داخلی جوامع را کمرنگ ساخته است. در این پارادایم نوین، جنگ شناختی به‌عنوان تکامل‌یافته‌ترین شکل نبرد هیبریدی ظهور کرده است که در آن، ذهن انسان نه‌تنها به‌عنوان یک هدف، بلکه به‌عنوان اصلی‌ترین میدان نبرد تعریف می‌شود (Claverie & Du Cluzel, 2022). برخلاف جنگ روانی سنتی که عمدتاً بر ترساندن یا فریب مستقیم مخاطب متمرکز بود، جنگ شناختی با بهره‌گیری از فناوری‌های پیشرفته، کلان‌داده‌ها و هوش مصنوعی، به دنبال مهندسی باورها، تغییر رفتارها و تسخیر اراده ملی در لایه‌های عمیق ناخودآگاه جمعی است (Melas-Fragkiskos, 2026). این تحول استراتژیک، دکتترین‌های دفاعی کلاسیک را که بر پایه توانمندی‌های سخت فیزیکی و کنترل جغرافیایی بنا شده بودند، با چالش جدی مواجه کرده و لزوم بازتعریف مفاهیم امنیت ملی و دفاع را اجتناب‌ناپذیر ساخته است (Salehi, 2024).

تئوری‌های مربوط به جنگ شناختی نشان می‌دهند که در این نوع نبرد، روایت دیگر یک محصول فرعی ارتباطات نیست، بلکه یک دارایی استراتژیک و یک سلاح جنگی محسوب می‌شود (Ayhan, 2026). قدرت نرم و دیپلماسی عمومی، در کنار ابزارهای سایبری، به ابزاری قدرتمند برای تضعیف مشروعیت حاکمیت و ایجاد شکاف در انسجام اجتماعی تبدیل شده‌اند. در این فضا، دشمنان سعی می‌کنند با تولید واقعیت‌های جایگزین و شایعات سازمان‌یافته، اعتماد شهروندان به نهادهای حاکمیتی را تخریب کنند (Komasi & Abdoli, 2024). بنابراین، مدیریت معنا و کنترل جریان اطلاعات، به یکی از ارکان اصلی بقای دولت-ملت‌ها در قرن بیست و یکم تبدیل شده است. این رویکرد، جنگ را از سطح تاکتیکی و عملیاتی به سطح راهبردی و وجودی ارتقا داده و نشان می‌دهد که پیروزی در نبردهای آینده، متعلق به کسی است که بتواند روایت غالب را در ذهنیت مخاطبان جهانی و داخلی تثبیت کند (Kolivand et al., 2025).

با وجود گسترش ادبیات نظری درباره جنگ شناختی در سطح جهانی، کاربرد این مفهوم در بستر خاص فرهنگی، سیاسی و مذهبی کشورهای در حال توسعه، نیازمند واکاوی‌های بومی است. بسیاری از مدل‌های موجود در ادبیات غربی، که عمدتاً بر اساس تجربیات جنگ‌های مدرن در اروپا و آمریکای شمالی تدوین شده‌اند، فاقد انطباق کافی با ویژگی‌های منحصربه‌فرد اکوسیستم رسانه‌ای و ساختار اجتماعی این کشورها هستند. شکاف موجود بین نظریه‌های انتزاعی جنگ شناختی و واقعیت‌های اجرایی دفاعی، باعث شده است که سیاست‌گذاران امنیتی با چالش‌هایی در طراحی راهبردهای مؤثر مواجه باشند. پر کردن این خلأ دانشی ضروری است تا نشان دهیم چگونه مفاهیم انتزاعی جنگ شناختی می‌توانند در قالب استراتژی‌های عملیاتی و قابل اجرا در دکتترین دفاعی یک کشور خاص تجلی یابند و چه تفاوت‌هایی با الگوهای غربی دارند.

جمهوری اسلامی ایران به دلیل موقعیت راهبردی در خاورمیانه، تنوع قومی-مذهبی و حضور فعال در عرصه‌های منطقه‌ای، همواره در کانون توجه قدرت‌های جهانی و رقبای منطقه‌ای قرار داشته است. دشمنان این کشور در سال‌های اخیر، استراتژی خود را از مقابله نظامی مستقیم به سمت اعمال فشارهای ترکیبی و غیرمستقران تغییر داده‌اند تا با کمترین هزینه و ریسک، اهداف ژئوپلیتیک خود را محقق سازند (Farrokhi Afsharian, 2024). در این میان، استفاده از ابزارهای جنگ شناختی شامل شایعه‌پراکنی سازمان‌یافته، تحریم‌های روانی و تولید روایت‌های تحریف‌شده، به ابزاری قدرتمند برای تضعیف مشروعیت حاکمیت و ایجاد شکاف در انسجام اجتماعی تبدیل شده است (Eshrat-Abadi et al., 2022). بنابراین، فهم دقیق مکانیسم‌های عملیاتی این تهدیدات و نقش آنها در شکل‌دهی به استراتژی‌های دفاعی کشور، به یکی از اولویت‌های حیاتی امنیتی و راهبردی تبدیل شده است. این پژوهش در تلاش است تا با واکاوی گذار از نبرد میدانی به نبرد روایت‌ها،

نقشى كه جنگ شناختى در استراتژى‌هاى نوين دفاعى ايران ايفا مى‌كند را تبیین نماید و زمینه‌ساز تدوین سیاست‌هاى كارآمدترى در حوزه دفاع شناختى باشد.

مبانی نظری و تجربی پژوهش

جنگ شناختى به‌عنوان تكامل‌یافته‌ترین شكل نبرد هیبریدى در قرن بیست و یکم، تعاریف سنتى امنیت و میدان نبرد را دگرگون ساخته است؛ مفاهیمی كه ذهن انسان را نه صرفاً به‌عنوان هدف، بلكه به‌عنوان اصلی‌ترین میدان تقابل معرفی مى‌كنند (Ghanbarian & Fakouri, 2024). بر اساس ادبیات موجود، این پدیده فراتر از جنگ روانى كلاسیك عمل كرده و با همگرایی عملیات اطلاعاتی، سایبری و فناوری‌هاى پیشرفته مانند هوش مصنوعی و یادگیری ماشین، به دنبال مهندسی رفتار و تغییر باورهای عمیق در لایه‌هاى ناخودآگاه جمعی است (Dadashi Haji & Ghanbari, 2025). موساکووسكى و سیورتسن (Masakowski & Sivertsen, 2023) تأکید دارند كه فناوری‌هاى نوین صحنه نبرد را بازپیکربندی كرده‌اند و جنگ شناختى را «دستكارى شناخت دشمن» توصیف مى‌كنند كه از میان‌برهاى ذهنی برای تضعیف فرآیند تصمیم‌گیری استفاده مى‌كند. همچنین، مرجانویك و اسمیلجانیک (Marjanovic & Smiljanic, 2025) و سانتوس (Santos, 2025) در پژوهش‌هاى اخیر خود استدلال مى‌كنند كه ظهور این نوع جنگ، آسیب‌پذیری‌هاى اجتماعی-اقتصادی و روان‌شناختی جوامع را هدف قرار داده و حاکمیت ذهنی را به چالش كشیده است. در مقابل، محجوب و شكوری (Mahjoub & Shakouri, 2022) با شناسایی شش مغالطه رایج در مفهوم‌سازی جنگ شناختی، بر ضرورت عبور از تحدید آن به سطح روان‌شناختی یا عملیاتی صرف تأکید كرده و آن را عرصه‌اى مستقل برای سیاست‌گذاری و اقدامات آفندی-پدافندی مى‌دانند.

در سطح راهبردى و سازمانی، تجربیات پژوهشی نشان مى‌دهد كه موفقیت در این عرصه نیازمند گذار از رویکردهاى جزیره‌اى به سمت مدل‌هاى تلفیقی و یکپارچه است. علیزاده گرجی و سیدی (Alizadeh Gorji & Seyedi, 2024) در بررسی دیدگاه فرماندهان نظامی ایران، نتیجه گرفتند كه تبدیل دانش ضمنی به عینی و ارتقای آگاهی شناختی رهبران، ضریب موفقیت و بازدارندگی ملی را افزایش مى‌دهد. همزمان، فرهادی و همكاران (Farhadi et al., 2024) با طراحی الگوی پادشکنندگی نیروهاى مسلح، پنج بُعد رهبری هوشمند، کارکنان متعهد، زیرساخت‌هاى فناورانه، نظامات ارزیابی و فناوری‌هاى امنیتی را به‌عنوان ارکان اصلی تاب‌آوری سازمانی معرفی كردند. این یافته‌ها با نتایج مهرانیان و همكاران (Mehranian et al., 2025) همسو است كه نشان مى‌دهد هیچ‌يك از ابعاد انسانی، روایی یا فناورانه به‌تنهایی كارآمد نیستند و تنها يك مدل پیشگیرانه مبتنی بر هم‌افزایی این عناصر مى‌تواند سپری فرهنگی-روانی در برابر حملات شناختی ایجاد كند. بنابراین، ادبیات تجربی حاکی از آن است كه دفاع شناختی نیازمند يك اکوسیستم جامع است كه در آن سرمایه انسانی، روایت‌هاى بومی امیدمحور و سامانه‌هاى هوشمند تشخیص جعل، در تعامل پویا با يكدیگر عمل مى‌كنند.

با وجود غنای ادبیات نظری و تجربی، شكافی قابل توجه در بومی‌سازی این مفاهیم و پیوند زدن آن‌ها با استراتژى‌هاى دفاعی خاص جمهوری اسلامی ایران وجود دارد. اگرچه پژوهش‌هاى داخلی به تبیین ابعاد مختلف جنگ شناختی پرداخته‌اند، اما تحلیل سیستماتیک گذار از «نبرد میدانی» به «نبرد روایت‌ها» در دكترین دفاعی کشور كمتر مورد واکاوی قرار گرفته است. اكثر مطالعات پیشین یا بر جنبه‌هاى تکنولوژیک تمرکز داشته‌اند و یا به‌صورت کلی به پادشکنندگی پرداخته‌اند، بدون آنكه نقش محوری «مدیریت معنا» و «روایت‌سازی» را در تقابل با تهدیدات شناختی دشمن در بستر فرهنگی-مذهبی ایران به‌طور دقیق تبیین كنند. این پژوهش با پر كردن این خلأ، تلاش دارد تا با بهره‌گیری از دیدگاه خبرگان راهبردى، نشان دهد كه چگونه جنگ شناختی مى‌تواند هسته مرکزی استراتژى‌هاى نوین دفاعی ایران را تشکیل دهد و چه راهبردهاى عملیاتی برای مدیریت این گذار پارادایمی لازم است.

روش پژوهش

این پژوهش کیفی و کاربردی بوده و با روش اکتشافی انجام شده است. جمع‌آوری داده‌ها براساس مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش تحلیل تم انجام می‌گیرد. اساتید علوم دفاعی و راهبردی، تحلیلگران جنگ شناختی در اندیشکده‌های امنیتی و نیز متخصصان ارتباطات سیاسی و روان‌شناسی اجتماعی به‌عنوان جامعه آماری و خبرگان پژوهش در نظر گرفته شدند. روش نمونه‌گیری به‌صورت گلوله‌برفی بوده و تا رسیدن محقق به اشباع نظری ادامه می‌یابد. محقق طی مصاحبه با ۱۶ نفر از خبرگان به اشباع نظری دست یافته است. در این پژوهش جهت گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای و مصاحبه استفاده می‌گردد. داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها از طریق رویکرد نظام‌مند تحلیل تم مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

نتایج پژوهش

مراحل تحلیل کیفی داده‌ها به شرح زیر صورت گرفته است:

۱. آشنایی اولیه با داده‌ها:

پیش از هرگونه تجزیه و تحلیل جزئی، لازم است تصویری کلی از کل مجموعه داده‌ها داشته باشیم. در این پژوهش، این مرحله شامل رونویسی فایل‌های صوتی، مطالعه متون و یادداشت‌برداری‌های اولیه است تا پژوهشگر با ماهیت داده‌ها کاملاً آشنا شود.

۲. کدگذاری:

در این گام، بخش‌های مهم متن استخراج شده و برای هر بخش یک برچسب یا «کد» مختصر تعیین می‌شود تا محتوای آن به‌صورت خلاصه توصیف گردد.

۳. شناسایی الگوها و شکل‌دهی تم‌ها:

پس از کدگذاری، کدهای ایجادشده مورد بازبینی قرار می‌گیرند تا الگوهای مشترک در میان آن‌ها شناسایی شود. از آنجا که تم‌ها مفاهیمی گسترده‌تر از کدها هستند، معمولاً چندین کد مرتبط در قالب یک تم واحد دسته‌بندی می‌شوند. این مرحله نیازمند تجربه و مهارت پژوهشگر است؛ بنابراین، ممکن است برخی کدهای مبهم یا کم‌اهمیت حذف شوند.

نمونه‌ای از کدگذاری تماتیک پایه یکی از مصاحبه‌ها در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۱

استخراج تم‌های پایه از مصاحبه‌ی نفر اول

کد یا متن مصاحبه	تم پایه
ذهنیت مردم، اعتماد به نظام و انسجام اجتماعی جدیدترین خطوط مقدم هستند.	تغییر ماهیت میدان نبرد
تمرکز ما از تخریب تجهیزات به تخریب اراده و مشروعیت تغییر کرده است.	هدف‌گیری مشروعیت و اراده ملی
استراتژی اصلی ما بصیرت‌افزایی و تاب‌آوری اجتماعی است... سپری بسازیم که ضربه را جذب کند.	تاب‌آوری اجتماعی و دفاع غیرمستقیم شناختی
اولویت فعلی، مقابله با تحریم روانی و القای ناامیدی اقتصادی است... تولید روایت‌های امیدبخش.	مقابله با جنگ اقتصادی-روانی
مدیریت معنا... شاخص موفقیت، سرعت واکنش و تبدیل مخاطب منفعل به فعال دفاعی است.	سرعت عمل در مدیریت بحران روایت
جنگ شناختی زیرپوستی‌تر است؛ هدف، تغییر باورهاست نه فقط ترساندن.	تفاوت ماهوی با جنگ روانی سنتی
دشمن از الگوریتم‌ها، داده‌های کلان و هوش مصنوعی استفاده می‌کند تا رفتار ما را پیش‌بینی و مهندسی کند.	مهندسی رفتار مبتنی بر داده و الگوریتم
شبکه‌ای از مراکز پایش... با ابزارهای تحلیل احساسات، موج‌های عاطفی را رصد می‌کنند.	پایش لحظه‌ای افکار عمومی
چالش ما سرعت پردازش است... نیاز داریم سیستم‌هایی داشته باشیم که قبل از تبدیل شدن شایعه به واقعیت هشدار دهند.	هشدار زودهنگام در اکوسیستم رسانه‌ای

جزيره‌اى عمل كردن... نياز به يك ستاد فرماندهى واحد شناختى كه زبان مشترك ميان ژنرال‌ها و ارتباطات‌دان‌ها لزوم يکپارچگى نهادى و فرماندهى مشترك باشد.	
نسل Z و جوانان، بوميان فضاى ديجيتال‌اند... بايد به آنها ابزار و جهت‌دهى بدهيم.	نقش محورى نسل ديجيتال و جامعه مدنى
استفاده از گيمرها، بلاگرها و هنرمندان ديجيتال براى توليد محتواى ضدروايت.	بهره‌گيرى از بازگران غيررسمى
قدرت نمايشى... واقعيت‌هاى جذاب، سريع و بصرى توليد كنيد.	اهميت گفتمان بصرى و نمايشى
آينده متعلق به هوش مصنوعى مولد و عميق‌سازى جعلى (Deepfake) است.	تهديد تکنولوژى‌هاى جعلى و هوش مصنوعى
آمادگى ما بايد شامل آموزش سواد رسانه‌اى عميق به مردم و توسعه زيرساخت‌هاى تشخيص هويت ديجيتال باشد.	ارتقاى سواد رسانه‌اى شهروندان
كمبود پژوهش‌هاى كاربردى و بومى... ضعف در سنجش كمى اثرگذارى اقدامات شناختى.	نياز به مدل‌سازى بومى و ارزيابى كمى

۴. بازبينى و اعتبارسنجى تم‌ها:

براى اطمينان از اينكه تم‌هاى استخراج‌شده بازتاب دقيقى از داده‌هاى اصلى هستند، مقايسه مجددى بين تم‌ها و داده‌ها انجام مى‌شود. در اين فرايند، تکرارها بررسى شده و تم‌هاى مشابه ادغام شدند. در نهايت، پس از اين پالايش، ۱۶۷ کد و مفهوم اوليه به دست آمد که منجر به استخراج ۳۸ کد نهايى و بدون تکرار شد.

جدول ۲

استخراج تم‌هاى فرعى

تم‌هاى فرعى	مفاهيم يا تم‌هاى اوليه
بازتعريف مرزهاى امنيتى	- تغيير ماهيت ميدان نبرد - هدف‌گيرى مشروعيت و اراده ملي - امنيت روانى به مثابه خط مقدم - گذار از دفاع منفعل به فعال
تفاوت‌شناسى با مدل‌هاى كلاسيك	- تفاوت ماهوى با جنگ روانى سنتى - مهندسى رفتار مبتنى بر داده و الگوريتم - زيرپوستى بودن تهاجم شناختى
مديريت افكار عمومى و اميد	- مقابله با تحريم روانى و نااميدى - توليد روايت‌هاى اميدبخش بومى - سرعت عمل در مديریت بحران روايت - تبديل مخاطب منفعل به فعال دفاعى
پايش و هشدار زود هنگام	- پايش لحظه‌اى افكار عمومى - استفاده از تحليل احساسات - هشدار زود هنگام در اکوسيستم رسانه‌اى - شناسايى موج‌هاى عاطفى مخرب
نقش نخبگان و جامعه مدنى ديجيتال	- نقش محورى نسل ديجيتال و جامعه مدنى - بهره‌گيرى از بازگران غيررسمى (بلاگر يا گيمر) - آزادى عمل ضمن چارچوب راهبردى
گفتمان بصرى و نمايشى	- اهميت گفتمان بصرى و نمايشى - قدرت نمايشى دستاوردها (ويديو يا تصوير) - جذابيت و سرعت در انتقال پيام - هنرمندان ديجيتال به‌عنوان سفيران فرهنگى
هماهنگى بين نهادى	- لزوم يکپارچگى نهادى و فرماندهى مشترك - زبان مشترك ميان نظاميان و ارتباطات‌دانان

حکمرانی داده و فناوری	عبور از جزیره‌ای عمل کردن نهادهای حاکمیتی توسعه زیرساخت‌های تشخیص هویت دیجیتال کنترل جریان اطلاعات در لایه زیرساخت توانمندسازی فنی مراکز تصمیم‌گیری
هوش مصنوعی و جعلیات پیشرفته	تهدید تکنولوژی‌های جعلی (Deepfake) هوش مصنوعی مولد در جنگ شناختی پیش‌بینی و مهندسی رفتار توسط AI دشمن
سواد رسانه‌ای و مقاومت شهروندی	ارتقای سواد رسانه‌ای شهروندان آموزش تفکر انتقادی در برابر شایعه تاب‌آوری فردی در برابر بمباران اطلاعاتی
نیاز به مدل‌سازی بومی	کمبود پژوهش‌های کاربردی و بومی عدم تطبیق کامل نظریات غربی با بافت ایران طراحی دکترین اختصاصی جمهوری اسلامی
ارزیابی کمی و اثرگذاری	ضعف در سنجش کمی اثرگذاری اقدامات نیاز به شاخص‌های دقیق عملکردی (KPI) گذار از قضاوت کیفی به کمی در سیاست‌گذاری

۵. تعریف و نام‌گذاری نهایی:

در این مرحله، لیست نهایی تم‌ها تدوین شده و برای هر کدام نامی گویا انتخاب می‌شود. همچنین، تعریف دقیق هر تم ارائه می‌گردد تا مشخص شود هر موضوع چه معنایی دارد و چگونه به درک بهتر داده‌ها کمک می‌کند.

جدول ۳

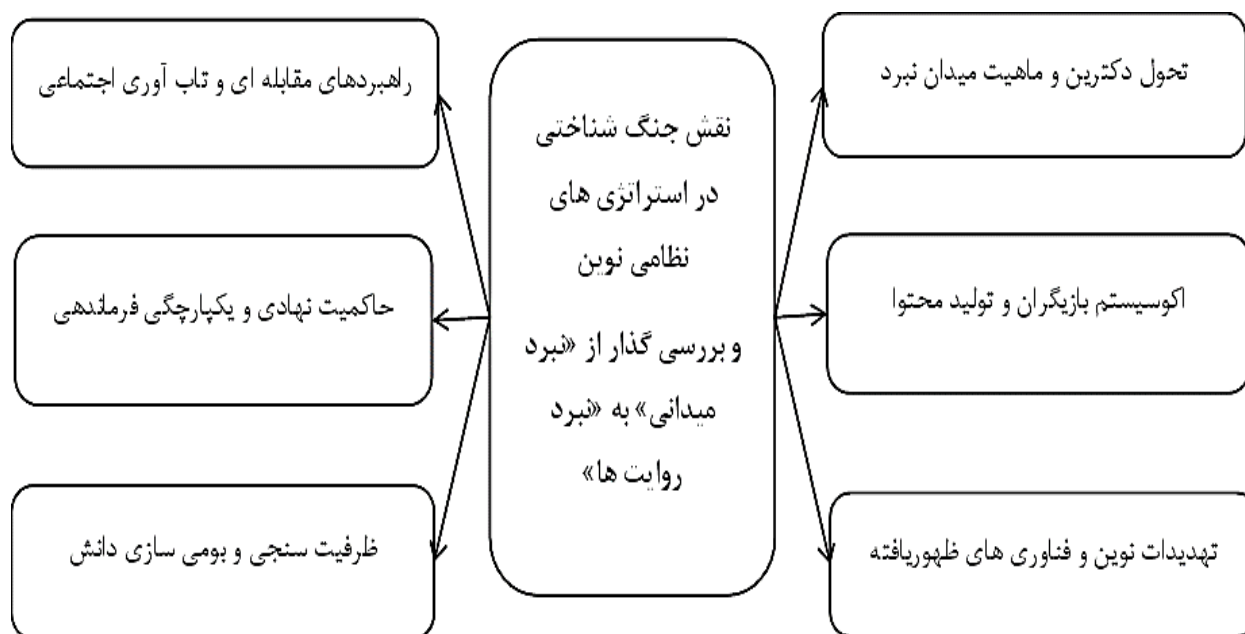
استخراج تم‌های اصلی

تم‌های اصلی	تم‌های فرعی
تحول دکترین و ماهیت میدان نبرد	بازتعریف مرزهای امنیتی
راهبردهای مقابله‌ای و تاب‌آوری اجتماعی	تفاوت‌شناسی با مدل‌های کلاسیک مدیریت افکار عمومی و امید پایش و هشدار زودهنگام
اکوسیستم بازیگران و تولید محتوا	نقش نخبگان و جامعه مدنی دیجیتال گفتمان بصری و نمایشی
حاکمیت نهادی و یکپارچگی فرماندهی	هماهنگی بین‌نهادی حکمرانی داده و فناوری
تهدیدات نوین و فناوری‌های ظهور یافته	هوش مصنوعی و جعلیات پیشرفته سواد رسانه‌ای و مقاومت شهروندی
ظرفیت‌سنجی و بومی‌سازی دانش	نیاز به مدل‌سازی بومی ارزیابی کمی و اثرگذاری

در این بخش، گزارش پایانی نتایج تحلیل در قالب مدل، الگو و یا جداول برای پژوهش پایان‌دهنده تحلیل پژوهشگر می‌باشد.

شکل ۱

مدل مفهومی تحقیق

تحول دکترین و ماهیت میدان نبرد

تحليل داده‌ها نشان می‌دهد که در استراتژی‌های نظامی نوین ایران، مفهوم «میدان نبرد» دستخوش دگرديسى بنياديني شده و مرزهای فیزیکی دیگر تنها خط مقدم امنیت محسوب نمی‌شوند. امنیت روانی، انسجام اجتماعی و مشروعیت نظام به‌عنوان جدیدترین خطوط دفاعی تعریف شده‌اند که هدف تهاجم دشمن از تخریب تجهیزات فیزیکی به سمت تخریب اراده ملی و زیرساخت‌های اعتقادی تغییر یافته است. این گذار پارادایمی، جنگ شناختی را از جنگ روانی سنتی (که مبتنی بر ترساندن مستقیم بود) متمایز می‌سازد، جایی که تمرکز بر مهندسی رفتار از طریق الگوریتم‌ها و داده‌های کلان است تا باورها بدون استفاده از زور فیزیکی مستقیم، تغییر یابند یا تضعیف شوند.

راهبردهای مقابله‌ای و تاب‌آوری اجتماعی

راهبردهای فعلی جمهوری اسلامی برای مقابله با تهدیدات شناختی، بر دو محور «مدیریت افکار عمومی و امیدآفرینی» و «پایش هوشمند» استوار است. در بعد اول، تلاش بر خنثی‌سازی روایت‌های ناامیدی‌بخش (مانند تحریم روانی اقتصادی) از طریق تولید محتوای بومی امیدبخش و افزایش سرعت واکنش در مدیریت بحران‌های رسانه‌ای متمرکز است تا مخاطب منفعل به یک فعال دفاعی تبدیل شود. در بعد دوم، استقرار سیستم‌های پایش لحظه‌ای افکار عمومی با بهره‌گیری از ابزارهای تحلیل احساسات، امکان شناسایی موج‌های عاطفی مخرب و هشدار زودهنگام قبل از تثبیت شایعات را فراهم کرده است که این امر نقش سپر بلع را برای جامعه ایفا می‌کند.

اکوسیستم بازیگران و تولید محتوا

نتایج حاکی از آن است که در جنگ شناختی نوین، انحصار تولید روایت از نهادهای رسمی خارج شده و اکوسیستم بازیگران گسترش یافته است. نسل دیجیتال و جامعه مدنی به‌عنوان بازوی قدرتمند غیررسمی، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های بلاگرها، گیمرها و هنرمندان دیجیتال، در تولید ضدروایت‌ها نقش کلیدی ایفا می‌کنند. موفقیت در این عرصه منوط به عبور از خشک‌بیانی‌های رسمی و حرکت به سمت «گفتمان

بصری و نمایشی» است، بدین معنا که دستاوردها و روایت‌های دفاعی باید با جذابیت بصری بالا، سرعت انتقال سریع و زبان مشترک با نسل جوان منتقل شوند تا اثرگذاری شناختی لازم را ایجاد نمایند.

حاکمیت نهادی و یکپارچگی فرماندهی

یکی از چالش‌های ساختاری برجسته در اجرای استراتژی‌های نوین، مسئله هماهنگی بین‌نهادی و لزوم یکپارچگی فرماندهی است. داده‌های مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که عملکرد جزیره‌ای نهادهای امنیتی-دفاعی و نهادهای فرهنگی-رسانه‌ای، کارایی استراتژی‌ها را کاهش داده است. بنابراین، نیاز مبرم به ایجاد یک «ستاد فرماندهی واحد شناختی» احساس می‌شود که بتواند زبان مشترکی میان ژنرال‌های نظامی و متخصصان ارتباطات ایجاد کند. همچنین، توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات برای کنترل جریان داده‌ها و حکمرانی دقیق بر فضای سایبری، به‌عنوان بخشی از این یکپارچگی، برای پاسخگویی سریع به تهدیدات شناختی ضروری تشخیص داده شده است.

تهدیدات نوین و فناوری‌های ظهوریافته

با پیشرفت تکنولوژی، ماهیت تهدیدات شناختی وارد فاز جدیدی شده که در آن هوش مصنوعی مولد و فناوری‌های جعلی پیشرفته به ابزارهای اصلی دشمن تبدیل شده‌اند. این فناوری‌ها توانایی ساخت واقعیت‌های جعلی بسیار متقاعدکننده را دارند که می‌توانند اعتماد به نهادهای حاکمیتی را به شدت تخریب کنند. در مقابل، دفاع مؤثر در این حوزه بیش از آنکه به ابزارهای سخت‌افزاری وابسته باشد، به ارتقای «سواد رسانه‌ای و مقاومت شهروندی» بستگی دارد. آموزش تفکر انتقادی به مردم برای تشخیص حقیقت از جعلیات و تاب‌آوری فردی در برابر بمباران اطلاعاتی، به‌عنوان لایه آخر دفاعی در برابر تهدیدات هوشمند آینده شناسایی شده است.

ظرفیت‌سنجی و بومی‌سازی دانش

تحلیل شکاف‌های موجود نشان می‌دهد که علی‌رغم وجود تجربیات عملیاتی ارزشمند، هنوز خلأهای جدی در سطح نظری و سنجشی وجود دارد. مهم‌ترین این خلأها، کمبود پژوهش‌های کاربردی و بومی است که مدل جنگ شناختی را با بافت فرهنگی، مذهبی و سیاسی ایران تطبیق دهد، چرا که کپی‌برداری صرف از نظریات غربی کارایی لازم را ندارد. علاوه بر این، ضعف در ارائه شاخص‌های کمی و دقیق برای سنجش اثرگذاری اقدامات شناختی مشهود است و سیاست‌گذاران همچنان بیشتر بر قضاوت‌های کیفی تکیه دارند؛ لذا گذار به سمت مدل‌سازی علمی و ارزیابی کمی عملکرد، برای بهبود مستمر استراتژی‌های نظامی نوین ضروری به نظر می‌رسد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف واکاوی نقش جنگ شناختی در استراتژی‌های نظامی نوین جمهوری اسلامی ایران و بررسی گذار از «نبرد میدانی» به «نبرد روایت‌ها» انجام شده است. تحلیل داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران در حال گذار از یک دکترین دفاعی کلاسیک به سمت یک اکوسیستم پیچیده دفاع شناختی ترکیبی است. یافته‌ها حاکی از آن است که میدان نبرد دیگر محدود به جغرافیای فیزیکی نیست، بلکه ذهنیت شهروندان، اعتماد به نهادها و انسجام اجتماعی به‌عنوان خط مقدم جدید تعریف شده‌اند. این تحول پارادایمی، لزوم بازتعریف امنیت ملی را ایجاب می‌کند، جایی که تخریب اراده ملی و مشروعیت نظام، هدف استراتژیک دشمنان قرار گرفته است. بنابراین، استراتژی‌های نوین نظامی در ایران نمی‌توانند صرفاً بر توانمندی‌های سخت (سخت‌افزاری) متمرکز باشند، بلکه باید بر تاب‌آوری نرم و مدیریت معنا تأکید کنند. جنگ شناختی در این بستر، نه به‌عنوان یک جنگ فرعی، بلکه به‌عنوان هسته مرکزی نبرد مدرن دیده می‌شود که در آن، الگوریتم‌ها و داده‌های کلان ابزارهای اصلی تسخیر ذهن هستند و دفاع در برابر آن نیازمند عبور از روش‌های سنتی جنگ روانی به سمت مهندسی رفتار مبتنی بر داده است.

در راستای مقابله با این تهدیدات، راهبردهای فعلی ایران بر دو بال امیدآفرینی فعال و پایش هوشمند افکار عمومی استوار است. نتایج نشان می‌دهد که رویکرد منفعلانه یا صرفاً واکنشی در برابر شایعات دیگر کارایی ندارد، بلکه سیستم‌های پایش لحظه‌ای با استفاده از تحلیل احساسات، امکان تشخیص موج‌های عاطفی مخرب قبل از تثبیت آنها را فراهم کرده‌اند. همزمان، تولید روایت‌های بومی امیدبخش، پاسخ مستقیم به سلاح تحریم روانی و القای ناامیدی اقتصادی توسط دشمن است. این دو مؤلفه (پیش‌دستانگی در پایش و پس‌دستانگی در روایت‌سازی) سپری را ایجاد می‌کنند که جامعه را در برابر بمباران اطلاعاتی مقاوم می‌سازد. با این حال، موفقیت این راهبردها منوط به سرعت عمل و توانایی تبدیل مخاطبان منفعل به فعالان دفاعی است، یعنی شهروندانی که خود به‌عنوان سربازان خط مقدم در فضای سایبری عمل می‌کنند.

یکی از نکات کلیدی و متمایزکننده در استراتژی نوین ایران، تغییر ماهیت بازیگران جنگ شناختی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که انحصار تولید محتوا و مدیریت روایت از نهادهای رسمی دولتی خارج شده و به سمت اکوسیستم شبکه‌ای حرکت کرده است. نسل دیجیتال، اینفلوئنسرها، گیمرها و هنرمندان دیجیتال به‌عنوان بازوی قدرتمند غیررسمی، نقش حیاتی در تولید ضدروایت‌ها ایفا می‌کنند. این امر نشان می‌دهد که جنگ شناختی در ایران دیگر یک پروژه کاملاً دولتی-نظامی نیست، بلکه یک پدیده اجتماعی-فرهنگی است که در آن گفتمان بصری و نمایشی جایگزین بیانی‌های خشک و رسمی شده است. جذابیت بصری، سرعت انتقال پیام و زبان مشترک با نسل Z، شاخص‌های موفقیت در این عرصه هستند. بنابراین، هرگونه سیاست‌گذاری که بدون در نظر گرفتن ظرفیت‌های جامعه مدنی و نخبگان جوان باشد، محکوم به شکست در نبرد روایت‌ها خواهد بود.

با وجود پیشرفت‌های تاکتیکی، چالش‌های ساختاری و حکمرانی همچنان به‌عنوان گلوگاه‌های اصلی عملکرد استراتژی‌های نوین شناسایی شده‌اند. یافته‌ها تأکید دارند که جزیره‌ای عمل کردن نهادهای امنیتی-دفاعی و نهادهای فرهنگی-رسانه‌ای، هماهنگی لازم برای مقابله با تهدیدات هیبریدی را مختل کرده است. لزوم ایجاد یک ستاد فرماندهی واحد شناختی که زبان مشترکی میان ژنرال‌ها و متخصصان ارتباطات ایجاد کند، از مهم‌ترین دستاوردهای این پژوهش است. علاوه بر این، تهدیدات ناشی از فناوری‌های ظهوریافته مانند هوش مصنوعی مولد و عمیق‌سازی جعلی، چالشی وجودی ایجاد کرده‌اند که دفاع در برابر آنها بیش از آنکه به زیرساخت‌های سخت وابسته باشد، به ارتقای سواد رسانه‌ای شهروندان بستگی دارد. در واقع، انسان‌ها باید به آخرین لایه دفاعی در برابر جعلیات هوشمند تبدیل شوند، زیرا تکنولوژی دشمن دائماً در حال تکامل است.

اگرچه تجربیات عملیاتی ارزشمندی کسب شده است، اما خلأهای جدی در سطح دانش نظری و ارزیابی کمی وجود دارد که مانع از توسعه پایدار استراتژی‌ها می‌شود. عدم تطبیق کامل مدل‌های غربی با بافت فرهنگی-مذهبی ایران و کمبود پژوهش‌های کاربردی بومی، باعث شده است که بسیاری از اقدامات فاقد پشتوانه علمی دقیق باشند. همچنین، ضعف در ارائه شاخص‌های کمی (KPI) برای سنجش اثرگذاری اقدامات شناختی، تصمیم‌گیری‌ها را عمدتاً کیفی و سلیقه‌ای نگه داشته است. پر کردن این شکاف‌ها از طریق مدل‌سازی علمی جنگ شناختی در بستر ایرانی و گذار به سمت ارزیابی‌های کمی و داده‌محور، شرط لازم برای ارتقای کارآمدی دکترین دفاعی کشور در دهه آینده است. بدون این بومی‌سازی دانش و استانداردسازی سنجش‌ها، استراتژی‌های ما همواره در واکنش به تهدیدات باقی خواهند ماند تا اینکه بتوانند فضا را شکل دهند.

یافته‌های این پژوهش همسو با ادبیات نظری و تجربی پیشین بر ماهیت چندبعدی و گذار از جنگ روانی سنتی به جنگ شناختی مبتنی بر داده تأکید دارد، اما با افزودن ابعاد بومی و ساختاری جدید، شکاف‌های موجود در مطالعات قبلی را پر می‌کند. در حالی که مهرانیان و همکاران (Mehranian et al., 2025) و فرهادی و همکاران (Farhadi et al., 2024) بر لزوم تلفیق ابعاد انسانی، فناورانه و روایی برای

پادشکنندگی تمرکز داشتند، نتایج حاضر نشان می‌دهد که این تلفیق در ایران مستلزم گذار پارادایمی از دکترین دفاعی کلاسیک به اکوسیستم پیچیده دفاع شناختی است که در آن ذهنیت شهروندان و انسجام اجتماعی به خط مقدم اصلی تبدیل شده‌اند. همچنین، اگرچه عزیزاده گرجی و سیدی (Alizadeh Gorji & Seyed, 2024) بر نقش آگاهی فرماندهان در کاهش ابهام تصمیم‌گیری تأکید داشتند، یافته‌های این پژوهش چالش ساختاری عمیق‌تری تحت عنوان جزیره‌ای عمل کردن نهادهای امنیتی-رسانه‌ای را آشکار کرده و نشان می‌دهد که عدم هماهنگی نهادی، یکی از گلوگاه‌های اصلی عملکرد استراتژی‌های نوین است که نیازمند بازتعریف ساختار حکمرانی شناختی می‌باشد. علاوه بر این، برخلاف تمرکز اکثر پژوهش‌های خارجی، مانند موساکووسکی و سیورتنس (Masakowski & Sivertsen, 2023)، بر فناوری‌های سخت و پهناده‌ها، نتایج حاضر نقش محوری بازیگران غیررسمی (نسل دیجیتال و اینفلوئنسرها) و تغییر ماهیت جنگ شناختی به یک پدیده اجتماعی-فرهنگی با اولویت گفتمان بصری را نمایان می‌سازد و در مقابل، خلأ جدی مدل‌سازی بومی و ضعف در سنجش کمی اثرگذاری را به‌عنوان موانع توسعه پایدار استراتژی‌های دفاعی ایران شناسایی می‌کند که نیازمند گذار از قضاوت‌های کیفی به ارزیابی‌های داده‌محور است.

براساس یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود نهادهای حاکمیتی سه اقدام راهبردی را در اولویت قرار دهند: نخست، تشکیل «ستاد عالی هماهنگی جنگ شناختی» متشکل از نمایندگان نیروهای مسلح، وزارت ارتباطات، صداوسیما و دانشگاه‌های معتبر برای ایجاد یکپارچگی فرماندهی و حذف موازی‌کاری‌های نهادی. دوم، سرمایه‌گذاری کلان بر روی توسعه پلتفرم‌های هوش مصنوعی داخلی جهت پایش لحظه‌ای افکار عمومی و تولید محتوای ضدروایت هوشمند، همراه با آموزش سواد رسانه‌ای انتقادی در تمام سطوح آموزشی کشور برای تقویت تاب‌آوری فردی شهروندان در برابر Deepfake. سوم، تأسیس مراکز تحقیقاتی مستقل با تمرکز بر «بومی‌سازی مدل‌های جنگ شناختی» و طراحی شاخص‌های دقیق کمی برای اندازه‌گیری اثربخشی اقدامات دفاعی، تا سیاست‌گذاری‌ها از حالت سلیقه‌ای خارج شده و بر پایه داده‌های علمی استوار گردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Alizadeh Gorji, M., & Seyedi, S. (2024). Explaining cognitive warfare from the perspective of leaders, managers, and military commanders. 2nd National Conference on Command and Management in Future Wars with a Cognitive Approach, Tehran.
- Ayhan, U. (2026). The architecture of narrative dominance: Confronting data terror and the rise of cognitive warfare. In *Navigating Public Security in the Age of Post-Truth: Challenges and Implications* (pp. 1-26). IGI Global Scientific Publishing.
- Claverie, B., & Du Cluzel, F. (2022). Cognitive warfare: The advent of the concept of cognitics in the field of warfare. In *Cognitive Warfare: The Future of Cognitive Dominance* (pp. 1-2).
- Dadashi Haji, M., & Ghanbari, V. (2025). Algorithmic cognitive warfare: The role of artificial intelligence in the battlefield of the mind. 2nd National Conference on Emerging and Disruptive Sciences and Technologies in the Defense Field, Tehran.
- Eshrat-abadi, M., Hassan, & Shakuri Moghani, S. (2022). Modern cognitive warfare: From the application of cognitive science and technology in the battlefield to the arena of cognitive warfare. *Journal of Human Resource Studies*, 12(2), 156-180.
- Farhadi, A., Hamed Sanjabi, A., & Tabarzad, M. S. (2024). Presenting a model of cognitive anti-fragility of the Armed Forces of the Islamic Republic of Iran in confronting the enemy's cognitive warfare. *Strategic Management Approach Quarterly*, 2(4), 177-202.
- Farrokhi Afsharian, M. (2024). Cognitive weapons and their use in cognitive warfare: A systematic review. National Conference on Cognitive Warfare: Science and Technology, Tehran.
- Ghanbarian, P., & Fakouri, F. (2024). Explaining the dimensions and components of cognitive warfare. National Conference on the Arena of Cognitive Warfare: Science and Technology, Tehran.
- Kolivand, K., Nasirzadeh, A., & Khadem Daghigh, A. H. (2025). Identifying and explaining cognitive-warfare drivers affecting command-and-control systems in future battles.
- Komasi, M., & Abdoli, A. (2024). Cognitive warfare: Analysis of ethical and strategic dimensions in the use of misinformation. National Conference on the Arena of Cognitive Warfare: Science and Technology, Tehran.
- Mahjoub, H., & Shakouri, S. (2022). Modern cognitive warfare: From cognition in combat to the arena of cognitive warfare. *Human Resource Studies*, 12(2), 156-180.
- Marjanovic, A., & Smiljanic, D. (2025, 2025/04). Cognitive warfare: The human mind as the new battlefield. Proceedings of the Defence and Security Conference,
- Masakowski, Y. R., & Sivertsen, E. G. (2023). Defence against 21st century cognitive warfare: Considerations and implications of emerging advanced technologies. In *Mitigating and Responding to Cognitive Warfare* (pp. 1-12).
- Mehranian, S., Rahmanzadeh, S. A., Ahmadi, S., & Taghipour, F. (2025). Advertising strategies in confronting cognitive warfare: Designing a preventive model. *Social Development*, 20(2), 201-230.
- Melas-Fragkiskos, P. (2026). *Cognitive Warfare in the Digital Age: Strategies, Implications and the Battle for the Human Mind* [Athens University of Economics and Business].
- Salehi, E. (2024). Cognitive warfare: The impact of emerging technologies on military strategies and ethical challenges in the digital age. National Conference on the Arena of Cognitive Warfare: Science and Technology, Tehran.
- Santos, C. P. (2025). Cognitive warfare: The mind as a battlefield. *Eksplorium-Buletin Pusat Teknologi Bahan Galian Nuklir*, 46(1), 1243-1270.